

den senaste

Fritänkaren

Nr. 68 Juli 1998

Sjätte årgångens nummer 7.

Innehåll :

Stor Shakespeare-debatt	2
Inledning av John Bede	2
Fallet Christopher Marlowe	2
Argument för Shakespeare	6
Fallet Stanley	7
1900-talets viktigaste författare	9
Kosinski och Kuklinski	11
Kulturkalender, juli '98	12
Kvalresan (till Finland)	13
Beethovens sonater, del 7 (sonaterna 13-15)	15
Filmer	16
Europeisk turné, del 4	17
<i>Indien & Tibet:</i>	18
Ödesresan, del 8 : Almora	18
Expedition Tibet maj '97, del 12, med P.S.	19

Detta nummer svämmar över av Shakespeare, fastän det egentligen inte alls handlar om Shakespeare - och dess värre kan det bara vara början till utredningen av en värre härva. Vi får se.

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer.

Den beräknas utkomma med 10 nummer årligen på svenska samt 2 på engelska.
Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : Musikern C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 41461 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("*Fritänkaren*", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge)
(i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 29.6.1998

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 62

Stor Shakespeare-debatt.

Inledning av John Bede.

"Min käre Shakespeare-kännare och högt värderade kollega,
Så du har fallit för Marlowe-teorin. Många är de som gör det. Den verkar smitta av sig, och de som väl är smittade fastnar och kan inte bli fria från den. Det gör den till den farligaste av alla kätterska Shakespeare-teorier.

Tror du då verkligen att Marlowe, den mest hybridesatta av alla brittiska dramatiker, den uttalade ateisten och hemlige agenten i Sir Francis Walsinghams tjänst, den demonstrative älskaren av pojkar och tobak, den kriminelle falskmyntaren som blev en så besvärlig kärleksbelastning för Sir Thomas Walsingham att denne, åtminstone enligt Anthony Burgess och många andra, tvingades expediera honom så att han äntligen kunde gifta sig anständigt; det explosiva geniet med de mest högsiktande ambitionerna i engelsk litteratur, - att han verkligen skrev alla dessa fulländat välbalanserade och lyriska, ofta pastorala och underbart fantasibetonade dramer och dikter av William Shakespeare? Det är en underbar teori, eftersom de fakta vi känner till om William Shakespeare bara ger bilden av en småskuren borgerlig träkmåns. Jag medger det.

Problemet med denna teori är som följer. Marlowe skrev aldrig ett ord pastoral lyrik. Shakespeare prunkar jämt med sådant. Marlowe spekulerar ofta i religiösa frågor. Shakespeare gör det aldrig. Och vad gjorde Marlowe efter sin "död", om han nu överlevde den? Såsom du själv påpekar, inte ett ord hörs om honom efter Deptford-incidenten.

Men den största stötestenen för denna teori är den samma som för Derby-teorin. Ingen engelsman skulle någonsin kunna acceptera att hans skrifter publicerades i en annans namn, och särskilt aldrig sådana skrifter som Shakespeares dramer. Om du hade skrivit "Hamlet", "Othello" och "Kung Lear", skulle du då kunna acceptera att de publicerades i en annans namn och att det andra namnet fick all äran av dem? Jag försäkrar dig: aldrig. Om Marlowe eller Derby skrev sådana dramer skulle de aldrig ha kunnat smälta en sådan sak. De skulle hellre ha riskerat sina liv med att framträda och stå för dem.

Det är *min* teori.

Emotseende dina kätterska teoriers vidare utveckling,

din trogne,

John Bede."

Fallet Christopher Marlowe.

En av de diskrepanser mellan Marlowe och Shakespeare som John Bede nämner är i själva verket ett av de intressantaste argumenten för att Marlowe och Shakespeare är samma person: de religiösa frågorna hos Marlowe, som helt saknas hos Shakespeare. Trött på alla religiösa intriger och politiska ränkspel i religionens namn, som han inte minst kan ha fått upp i halsen i sällskap med den likaledes fullkomligt religiöst frisinnade konung Henrik IV av Navarra i Frankrike, som han mycket väl kan ha känt personligen, ("*The Massacre at Paris*" och "*Love's Labour's Lost*",) kan Marlowe ha känt en nödvändighet att helt befria sig från alla svåra rykten om sin egen person och "skrotat" den för att kunna börja arbeta igen från noll uteslutande för scenen utan politiska eller religiösa belastningar.

Utan tvekan måste ryktesspridningen om Marlowe ha varit en outhärdlig belastning för honom. Denna sällsamma skomakarson från Canterbury, en ensam son med fyra yngre systrar, arbetade sig upp helt själv till en lysande examen vid Cambridge. Bara denna studentkarriär för en man helt utan börd torde ha varit unik i England på den tiden. Denna briljanta intellektuella begåvning kom genom sin blotta talang tidigt i kontakt med sådana inflytelserika herrar som Sir Walter Raleigh, den kanske mest färgstarka elisabetanen av alla vid sidan endast av Essex, och Sir Philip Sidney, ett annat litterärt geni som dog ung, men som hann verka som värd för Giordano Bruno när denne var i England. Det är möjligt och troligt att Christopher Marlowe kan ha stått i någon kontakt med Giordano Bruno, då man skönjer inflytelser från både honom och Sidney, som sedan överraskande återklingar i *"Love's Labour's Lost"*.

Dock var Marlowe aldrig en ateist. Detta rykte är falskt. I nästan alla Marlowes pjäser förekommer religiösa argument, vilka alla visar en häpnadsväckande förmåga att skilja mellan lögn och sanning, falskhet och äkthet. I *"Tamburlaine the Great"*, det första klassiska elisabetanska dramat, tar huvudpersonen Timur Lenk helt sonika avstånd från Muhammed och förkastar honom, men han avsvärjar sig aldrig Gud. Detta är en typisk Marlowesk differentiering. I *"The Jew of Malta"* framstår den snikne juden allt emellanåt som både heroisk och sympatisk i sina vilda intriger, och hans religion förlöjligas aldrig. När han helt överraskande går under känns det nästan orättvist. *Denna jude Barabbas bär som gestalt upp hela pjäsen genom sin ytterst sammansatta religiösa karaktär, precis som Shylock gör det i "Köpmannen i Venedig", som kan ses som en mera nyanserad och utvecklad version av Barabbaskaraktären på Malta.* Längst går Marlowe sedan i sina intressanta religiösa slutledningar i *"The Massacre at Paris"*, där offret för massakern i Marlowes ögon är själva religionen, som begår självmord genom sin totala moraliska bankrutt. Ett bättre skäl till att aldrig mer befatta sig med religion kan man inte tänka sig för vare sig Marlowes eller Henrik IV:s del.

"Tamburlaine the Great" har en annan intressant likhet med alla historiska Shakespeare-dramer. Redan här i detta tidiga drama demonstrerar diktaren sin totala frihet att handskas hur löst med historiska fakta som helst. För honom är allt tillåtet när det gäller att dikta om historien för att anpassa den efter scenen. Timur Lenk har precis lika litet med verklighetens Timur Lenk att göra som Shakespeares Antonius har med verklighetens Antonius att göra. Parallellen är mer än bara slående.

Ej heller var Marlowe någon falskmyntare. Det är riktigt att han visste hur man kunde göra falska mynt, och han provade på det när han var i Holland, men han gjorde det aldrig i England. Således hade kronan ingen direkt sak mot honom.

Även hans påstådda homosexualitet kan ifrågasättas. Det troligaste är väl att han i likhet med andra brittiska poeter av första rangen (såsom Byron, Shelley och Oscar Wilde, som vi aldrig får glömma att var gift och hade två barn: dennes homosexualitet var egentligen bara vänsterprassel,) helt enkelt var så frigjord att han var bisexuell - eller asexuell, som högt intellektuella tänkare ofta är. Detta ger honom en fördel mot både Shakespeare och Stanley i kandidaturen till dramernas diktare: utan familjeplikter kunde Marlowe lättare koncentrera sig på världens största dramer än både Shakespeare och Stanley.

Så kommer vi till krisen: hans död, vare sig den var fingerad eller ej. Det mesta talar för att den var fingerad. Coronerns alltför utförliga beskrivning av dödsfallet stämmer inte. Varenda detalj tyder på att det hela var en konstruktion för att det inte skulle ställas några frågor. Varenda detalj i "mordet" liknar närmast en så noggrant och väl utfunderad deckarintrig, att det kunde ha fått det att vattnas i munnen på både Agatha Christie och P.D.James och ställt dem båda i skuggan. Det var det perfekta mordet, fastän det inte var något mord.

William Shakespeare existerar inte då ännu som dramatiker. Fyra månader efter "mordet" dyker han upp som författare till sitt förstlingsverk, dikten "Venus och Adonis", med en värtalig dedikation till den granne earlen Henry Wriothesley av Southampton, som omöjliggör varje tvivel på författarens identitet som W. Shakespeare. Denna dedikation utesluter varje misstanke på att det kan vara Marlowe som spökar, fastän dikten passar perfekt in som en direkt fortsättning på och vidareutveckling av temat i det sista verket i Marlowes namn, den idylliska kärleksdikten "Hero och Leander".

Vart kan då Marlowe ha tagit vägen, om han överlevde "mordet" på sig själv? Det finns bara ett svar: Frankrike. Allt tyder på att han fann ett tryggt hem hos den skälmske kungen Henrik IV, som tog ingenting på allvar och betraktade alla politiska intriger som skämt: han bytte religion ett antal gånger och struntade i vilken religion han tillhörde bara det rimmade med politiken. En sådan kung torde ha varit det idealiska tillflyktslägret för en äventyrare, som ville starta ett nytt liv. "*Love's Labour's Lost*" skrevs troligen vid detta tillfälle som diktarens första komedi. Det är en intim kammarkomedi fylld av fransk *espri* och ämnad för en mycket liten scen: det perfekta komediexperimentet för en dramatiker som aldrig skrivit en komedi tidigare. Mycket i denna nästan överspirituella komedi erinrar om "*Som ni behagar*", som ju också tilldrar sig i Frankrike. Talrika är de Shakespeare-kännare som är helt överens om, att "*Love's Labour's Lost*" bara kan ha skrivits av en som kände både Frankrike och Henrik IV intimt.

Så kommer vi till de italienska komedierna, som förråder samma alltför tydliga sak: dramer som "*Så tuktas en argbigga*", "*Två ungherrar från Verona*", "*Romeo och Julia*" och "*Köpmannen i Venedig*" kan bara ha skrivits av någon som vistats tillräckligt länge i dessa trakter av Italien för att känna dem mer än väl. Så intima kunskaper som de förråder om t.ex. vattenvägarna mellan Venedig och Milano kunde man på den tiden endast tillgodogöra sig på ort och ställe. Därtill kommer fenomenet med källorna till några av de italienska dramerna.

Vi har tidigare diskuterat de italienska urkunderna till "*Romeo och Julia*" och "*Othello*". Ännu märkligare är urkunden till "*Köpmannen i Venedig*". Denna novell ingår i en samling typ *Decamerone* av en viss Ser Giovanni, och novellen heter *Il Pecorone*. Det märkliga är att diktaren har hittat denna obskyra novellsamling och därur plockat denna långa intrikata novell och kopierat den *exakt*. Dramat koncentrerar handlingen på ett centralt skeende i novellen, som har karaktären av en smått episk roman med vidlyftiga resor och öden och äventyr. Dramatikern har satt ett förstoringsglas på en episod i novellen och dramatiserat denna med exakt återgivning av alla novellens märkliga detaljer: judens vägran att kompromissa, domstolsbedrägeriet, endast gestalten Shylock är utvecklad och liknar alldeles märkvärdigt mycket Barabbas i Marlowes "*The Jew of Malta*", som om de vore bröder. Shylock är endast ännu mera mänsklig.

Noveller som *Il Pecorone*, *Romeo och Julia* samt *Othello* förelåg inte på engelska. En novell som *Il Pecorone* kan bara ha funnits tillgänglig på italienska i Italien. Men William Shakespeare lämnade aldrig Englands mark, och han torde knappast ens ha kunnat italienska. En som kunde italienska var däremot *Thomas Kyd*, författaren till den epokgörande "*The Spanish Tragedy*", det första bloddrypande skräckdramat, som i ett slag gjorde Thomas Kyd till Marlowes farligaste konkurrent. Kyds dramer är ofta kryddade med italienska. Om Kyd kunde italienska är det högst troligt att även Marlowe kunde det - eller fick ambitionen att lära sig det, språkbegåvad som han var; och om han reste till Italien efter en vistelse i Frankrike, vilket allting tyder på att han gjorde, torde han givrigt ha kastat sig över rafflande moderna italienska noveller och slukat dem med Marlowesk besatthet - för att sedan tacksamt använda dem till att utveckla sig som dramatiker.

Thomas Kyd är för övrigt intimt förknippad med Marlowes öde. De samarbetade och konkurrerade och torde ha varit samtidigt både vänner och fiender, som stora scenpersonligheter ofta är. Det var Kyd som angav Marlowe när han låg på sträckbänken. Agenter för Elisabets regering hade genomsökt Kyds bostad i jakt på smädeskrifter mot flamländska invandrare och därvid hittat så mycket andra intressanta än mer komprometterande skrifter, att Kyd anhölls och sattes på halster. Under tortyr skyllde han allt på Marlowe: ateistiska stämplingar framför allt. Kyd överlevde men dog av sviterna. Marlowe kan ha haft djupa skuldkänslor för Kyds öde, då Marlowe själv var mycket skyldigare till några farligheter än stackars Kyd, som aldrig spekulerat i religion eller politik. Liksom Michelangelo förstörde sina egna fresker i rådhuset i Florens när konkurrenten Leonardos fresker rann bort av ren otur, så kan Marlowe ha beslutat att aldrig mer själv framträda som dramatiker efter att Kyds musa brutalt och orättvist våldtagits.

Det finns fler indicier. Ett av de märkligaste är det hemliga innehållet i "*Som ni behagar*". Där förekommer inte bara den märklige karaktären Jacques, som många alltid ansett att måste vara ett självporträtt av diktaren. Två andra karaktärer avslöjar ännu mer än Jacques: skojaran *Touchstone* och den helt malplacerade prästen *Sir Oliver Martext*. Skojaren *Touchstone* har flera ytterst intressanta meningsutbyten med spännande innebörder om man är insatt i fallet Marlowe. Bland annat passar *Touchstone* på att skälla ut drängen *William*, som han menar att är en humbug och falsifikation medan han själv är äkta. Detta är obegripligt nonsens för var och en som inte är insatt i fallet Marlowe, då den enda möjliga tolkningen av parenteserna är att det är Marlowe som på detta sätt i förklädnad demaskerar *William Shakespeare*.

Sir Oliver Martext är en fullständigt överflödigt karaktär med bara några ovidkommande repliker, och det är ofattbart att Shakespeare här som det enda exemplet i hela sin produktion har introducerat en onödig karaktär. Men namnet finns i *The First Folio* utskrivet *Mar-text*, och hans enda rad av någon betydelse är hans avskedsord: "Aldrig skall det hända att någon skälm lurar mig på min kallelse." *Mar-texts* gästspel kan bara förklaras på ett sätt: han är en hemlig signatur och förkortning av *Marlowe's text*.

Detta kan förefalla långsökt och håller bara som en liten länk i en hel kedja av Marlowe-indicier i pjäsen. Och bara sådana små försiktiga antydningar till avslöjanden var för mycket. Just som pjäsen skulle tryckas 1600 drogs den bort från tryckeriet, någon hade blivit rädd för dess farlighet, och den blev aldrig tryckt förrän i *The First Folio* 23 år senare.

Detta är bara små trivialiteter i den överväldigande överensstämmelsen mellan Marlowe och Shakespeare. Det stora indiciet är Marlowes och Shakespeares stil, som är nästan identiskt den samma, som fingeravtryck av samma person men i olika åldrar. Man har alltid sett Marlowes hand i delar av Shakespeares tidigaste pjäser, som *Titus Andronicus*, *Så tuktas en argbigga*, *Kung Johan* och *Henrik VI*. Personer som Richard III, kung Lear, Macbeth, Coriolanus och Timon av Athen är direkt som uppförstoringar och vidareutvecklingar av tidiga himlastormande Marlowe-gestalter som Tamburlaine, doktor Faustus och juden på Malta. Marlowes enda krönikespel *Edward II* är en klar prototyp för alla de senare i Shakespeares namn. Beträffande *Henrik VI* finns det ett pjäsfragment av Marlowe med titeln *Richard, hertig av York*, som är en klar förlaga till tredje delen av *Henrik VI*. Det märklige med denna förlaga är, att allt finns färdigt i den: hela tragedin är redan utvecklad, hela Richard III:s personlighet är klar, och till och med de ohyggliga krigsscenerna med fadern som dödat sin son och sonen som dödat sin far finns här i *Marlowes version*.

Detta är bara några ingredienser i fallet Christopher Marlowe. Mycket återstår att utforska. Vad vi framför allt väntar oss mycket av är en bok av en viss David R. Williams som heter "*Shakespeare - Thy Name is Marlowe*" (1967) som inte finns i Norden men kanske ute i Europa.

Av Marlowes fortsatta kontakter i England var väl Sir Thomas Walsingham den viktigaste, men katolikernas tronpretendentkandidat William Stanley, sedermera sjätte earlen av Derby, kan ha varit lika viktig. I norra England och på ön Man bland katoliker kan Marlowe ha känt sig trygg och säker för alla intriger och regeringsspioner i London. *Och han kan då ha levat länge nog för att ha kunnat skriva de båda Stanley-gravskrifterna i Tong och Chelsea 1632.*

Men mycket talar även för att Stanley är den skyldige till alla Shakespeare-dramerna.

Finns det då inga argument kvar för William Shakespeare?

Jo, det finns det, och de måste i rättvisans namn framläggas.

Argument för Shakespeare.

Det största misstag man kan begå i fallet Shakespeare är att påstå att han aldrig existerat, vilket många gör. Den under tjugo år mycket verksamme skådespelaren och regissören framstår i alla avseenden som en pålitlig hedersknyffel, som vem som helst kunde lita på. Han hade en exemplariskt god ordning på sina affärer, han hade fint väderkorn för marknadens fluktuationer, och han hade god hand med människor av alla kategorier. Han var förtroendeingivande på ett sätt som aldrig Marlowe var. När slutligen hans egen teater brann ner hade han det mycket goda omdömet att aldrig mer beträda en scen.

De starkaste argumenten för att det i alla fall var han som skrev dramerna och dikterna i hans namn är relationen och dedikationerna till Henry Wriothesley, den vackre earlen av Southampton. Dedikationerna i "*Venus och Adonis*" och "*The Rape of Lucrece*" är helt uppriktiga och andas äkthet. Deras relation var berömd och väckte uppmärksamhet, och earlen stack inte under stol med sin utomordentliga tillgivenhet för William Shakespeare - han gav honom till och med pengar, så att William kunde köpa sig hus. Frågan är: skulle earlen ha omhuldat en diktare med så stor generositet och uppriktig beundran om denne diktare inte själv hade skrivit sina dikter? Kan William ha skrivit en så spontant uppriktig dedikation till jarlen om han var en falsk poet som inte själv skrivit sina dikter? Det förefaller orimligt. Och om jarlen med så stor välvilja omhuldade en så falsk poet, så måste den jarlen ha varit bra dum.

På teatern är allting möjligt. Naturligtvis kan Shakespeare ha snappat upp saker om Italien och Orienten som han inte ens läst något om. Naturligtvis kan andra italienskt skolade resenärer ha berättat de italienska novellerna för honom. Naturligtvis kan han ha snappat upp sitt omfattande nordengelska ordförråd under sina tidiga korta gästspel i Chester. Naturligtvis kan han ha lärt sig fantastiskt mycket av lord Stanley, en av sin tids mest beresta och kultiverade människor. Naturligtvis passar hans mörka tragediers period väl in på de besvikelser som måste ha drabbat honom i och med earlen av Essex' fall, som drog med sig hans egen välgörare Henry Wriothesley, som tubbades till att förråda Essex för att slippa dödsstraff själv: ett ohyggligt svek mot det kanske heligaste av allt enligt Shakespeares diktning: vänskapen. Allt är möjligt, men möjligheterna är trots allt begränsade. Marlowe kan ha skrivit Shakespeares pjäser, men Shakespeare kan inte ha skrivit Marlowes. De intima kunskaperna om Henrik IV:s hov i Frankrike i Shakespeares dramatik kan inte förklaras utom genom Marlowe - eller Stanley.

Det finns även en del Shakespeare-apokryfer. Namnet Shakespeare förekom som upphovsman till sex idag bortglömda pjäser: "*Lochrine*", "*Sir John Oldcastle*", "*The True Chronicle History of Thomas Lord Cromwell*", "*The London Prodigal*", "*The Puritan*" och "*A Yorkshire Tragedy*" - alla lokala engelska dramer. Dessa pjäser utstrangerades, när *The First Folio* sammanställdes, såsom icke i nivå med de 37 klassiska dramerna. Dock

kan dessa sex extra pjäser mycket väl ha varit skrivna av vår gode man William Shakespeare. De trycktes under hans levnad och i hans eget namn.

Vi har även gränsfallen "*Timon av Athen*", "*Henrik VIII*" och "*Perikles*", där delar tydligt skrivits av underhuggare. Även Marlowes "*The Tragedy of Dido*" är en sådan pjäs. Tillsammans har vi fyrtio högklassiska dramer troligen författade av den store diktaren ensam, vem han nu var; fyra apokryfer endast delvis diktade av honom, samt sex apokryfer troligen diktade av ingen annan än William Shakespeare.

Fallet Stanley.

De viktigaste och allra tyngsta argumenten är av en mycket privat natur: hans ökända svartsjuka.

Han gifte sig 1595 trettiofyra år gammal med den andre Shakespearekandidaten Edward de Veres dotter Elizabeth, och äktenskapet synes mest ha varit lyckligt på grund av brudgummens och svärfaderns gemensamma passionerade teaterintresse, som dock Elizabeth inte synes ha delat. William Stanley var en eremitnatur som blev allt mer ensamhetssökande med åren. Jacques i "*Som ni behagar*" skulle passa exakt som porträtt av Stanley. Hans hustru utvecklades åt motsatt håll: hon ville ha flärd och sällskapsliv och bodde helst i London, medan Stanley med åren allt mer föredrog ensamheten ute på hedarna i Lancashire. I London kan Elizabeth ha haft ett förhållande med den oslagbare tjusaren earlen av Essex. Hennes man anklagade henne för detta och tycks ha haft grunder för sitt antagande, men hans svartsjuka tog sig oerhörda uttryck. De båda största dramerna i Shakespeares namn, "*Hamlet*" och "*Othello*", passar egentligen perfekt in i bilden av Stanleys liv. Stanley var själv med och spelade i urversionen av "*Hamlet*" vid invigningen av Kronborgs slott i Helsingör år 1585, mycket i "*Hamlet*" erinrar direkt om de turbulenta politiska turerna i Stanleys eget liv med hans utsatta ställning som katolikernas kandidat till den brittiska tronen, och mest av allt talar den rasande svartsjukan hos Othello för Stanleys kandidatur. Karaktären Othello förekommer inte i den italienska novellförlagan. Denna gestalt, den oerhördaste i hela Shakespearediktningen, är något som diktaren helt och hållet har skapat själv.

Som ett eko av Othello klingar den rasande Leontes med sin svartsjuka i "*En vintersaga*". Det är exakt samma avgrundssvartsjuka, men denna gång är den inte tragisk utan överlevs och övergår i en underbar försoning om dock först efter många år. Men svartsjukan är den samma i dessa båda pjäser: den är mycket djupt erfaren, ytterst personlig och vulkanisk i sin våldsamhet och grymhet. Något sådant kan varken ha känts av Shakespeare eller Marlowe. Vi vet att Stanley gjorde det.

Även den mörka pessimismen i de stora tragedierna under 1610-talet stämmer mer än väl in i Stanleys liv. Under detta decennium plågades han oavbrutet av en rättsprocess inom familjen, som aldrig tog slut och som hotade ruinera honom och hans egen familj. Det var hans svägerska som anklagade honom för att ha förgiftat sin äldre bror Ferdinando, som dog 1594, och vars titel och egendom då den yngre brodern William Stanley fick ärva. Det synes ha rått en viss rivalitet mellan bröderna medan de båda levde. Änkan synes ha haft någon grund för sina misstankar, ehuru Stanley var oskyldig. Processen slöts först 1609 genom konungens ingripande till Stanleys förmån. Samtidigt övergår den mörka tragedidiktningen i Shakespeares namn i de ljuvligt och harmoniskt förlösande sagospelen.

Ett annat tungt argument för Stanley är hans bevisliga musikalitet. I Marlowe-pjäserna förekommer nästan ingen musik. I Shakespeare-pjäserna spelar musiken en väsentlig roll, (ex. inledningen till "*Trettondagsafton*"). Varken Marlowe eller Shakespeare var känt musikaliska. Det var däremot Stanley, av vilken det finns bevarade kompositioner.

Andra beaktansvärda indicier är, att nästan alla krönikespelen (inklusive Marlowes *Edward II*) behandlar William Stanleys förfäder, de tidigare jarlarna av Derby. Stanley var bevisligen högt juridiskt skolad, vilket åtskilliga Shakespeare-dramer tyder på att deras författare är: varken Marlowe eller Shakespeare var detta. Stanleys svärfar Edward de Vere, earlen av Oxford, hade som bekant i sitt vapen en *Shake-spear*, en man som skakade ett spjut. Stanley kan ha tagit pseudonymen därifrån, då de båda teaterjarlarna säkerligen samarbetade: man vet att Oxford skrev ett antal komedier, som gått förlorade, men som kan ha gått igen under namnet *Shake-spear*. Detta namn förekommer i tryck endast under dikterna *Venus och Adonis* samt *The Rape of Lucrece* och därefter inte förrän 1598 efter fem år. Derby-följetongen i alla krönikespelen och *spjut-skakaren* i Oxfords vapen kan dock vara tillfälligheter utan värde som bevis, medan dock Stanleys höga juridiska utbildning är ett tungt argument för honom.

Vår andra Shakespeare-kännare i England Laila Roth har denna gång ej velat dra en lans för Stanley utan bett att få avvakta vidare händelser, som om hon kände på sig att någon annan skulle göra det i stället. Inför fallet Marlowes möjligheter rådfrågade vi vår Shakespeare-kännare från Borgå, Carl O. Nordling, författare och forskare, om hans synpunkter på Marlowe. Vi fick snabbt svar med besked: *William Stanley är självklart författaren till både alla Marlowes och Shakespeares verk.*

Man kan då möjligen undanta de sex Shakespeare-apokryferna.

Därmed är vi inte tillbaka på ruta ett utan på en helt främmande ruta någonstans långt bortanför hela spelplanen.

Naturligtvis måste en sådan slutsats och konsekvenserna därav fingranskas.

Den allvarligaste konsekvensen vore, att både Marlowe och Shakespeare därigenom vore utdömda och förklarade litterärt helt värdelösa som personer. Det är ett mycket drastiskt och kontroversiellt steg att ta.

Fortsättning på dessa forskningsresultat måste följa i ett annat nummer. Som avslutning här nöjer vi oss med några enkla summeringar:

1. Marlowe och Shakespeare var av allt att döma en och samma diktare.
2. Denna diktare var sannolikt inte Shakespeare.
3. Marlowe blev sannolikt inte mördad.

4. Det är mera troligt att Marlowe skrev de pjäser som går under hans namn än att han inte gjorde det, då Marlowe framstår som en klart levande och briljant person, vars korta (kända) liv blev förvånansvärt väldokumenterat (i total kontrast mot Shakespeares). Efter sin effekfullt iscensatta död kan han mycket väl ha levat vidare dels ute i Europa och dels i den teatervärlds förklädnad, som han själv valt som sitt liv: det finns ingen lättare värld att försvinna i.

5. Marlowes väldokumenterade personlighet och rykte som dramatiker är det första av två argument vi har **mot** att Stanley kan ha varit diktaren till Shakespeares och Marlowes verk. Vi står inför dilemman, att båda är utmärkta kandidater till att ha skrivit dem. De kan ha samarbetat, och då är det troligt att Marlowe stått under Stanleys beskydd. Marlowe kan då ha avporträtterat Stanley som Jacques i "*Som ni behagar*" och tacksamt diktat verserna till de Stanleyska gravarna i Tong och Chelsea.

Om Marlowe skrev de 40 dramerna måste han ha stått mycket nära William Stanley. Ett nyckeldrama, kanske det viktigaste, är "*Love's Labour's Lost*" i vilket kung Henrik IV av Navarra ges namnet *Ferdinand*, samma namn som William Stanleys äldre bror, den barnlöse femte earlen av Derby, "lord Strange", som dog 16 april 1594 troligen genom att ha förgiftats. Pjäsen skrevs troligen före hans död, och William Stanley hade absolut ingen anledning att smickra sin storebror med att ge hans namn åt en mycket framstående konung. Förhållandet mellan de båda teaterbröderna var inte gott, det är känt att William hade planer på att "detronisera" sin broder och själv överta titeln, han förutsåg att de båda en dag skulle komma att få slåss om Englands krona, och även katolikerna ville hellre ha William som sin tronpretendent än den

oberäknelige Ferdinand, som till slut stötte sig så med katolikerna att det troligen var de som expedierade honom. Däremot hade det varit helt i stil med Marlowe att ge den bästa konung han visste namnet av den rådande earlen av Derby, under vars beskydd han mycket väl kan ha stått då. Även William Shakespeare hade som medlem i Ferdinand Stanleys teatersällskap haft all anledning att smickra sin teaterchef med denna mycket smickrande gest.

6. Det andra argumentet *mot* att Stanley kan ha varit diktaren till Marlowes och Shakespeares verk är följande: Stanley var earl av Derby, guvernör för the Isle of Man, ägare till två slott (Knowsley i Chester och Lathom House i Lancashire), gift med en vid hovet mycket väl sedd dam, inskriven i juristkollegiet Lincoln's Inn, deltog i krig på Irland (tillsammans med Essex och Southampton), var aktiv som beskyddare för Shakespeares teaterkompani, var katolikernas kandidat till tronen efter Elisabet och hade tre söner. Allt detta kräver ett visst arbete: slotten måste underhållas, guvernörsplikterna måste skötas, man måste delta i uppvaktning och fester vid hovet, man måste administrera sitt län och sköta sina teaterkompanier, man måste klara inkomsterna för att underhålla alla ens anställda och avhängiga, och man måste vara aktiv jurist och vara länge borta utomlands i krig och handhava politiska intriger samt sköta sina söners uppfostran. Kan man då samtidigt skriva alla Marlowes och Shakespeares dramer och dikter inklusive 154 ekivoka kärlekssonetter? Det förefaller orimligt. Det är inte någon förströelse- eller underhållningslitteratur det är frågan om utan världens (efter Dante) mest avancerade diktning. Marlowe å andra sidan hade, om han överlevde sig själv, all tid i världen till att enbart koncentrera sig på diktning.

Under vår fortsatta forskning lär det komma fler argument både för Derby och för Marlowe.

Vi har här nöjt oss med att presentera problem och argument utan att direkt ta ställning till dem.

1900-talets viktigaste författare.

Under de senaste åren har talrika folkomröstningar ägt rum i olika länder om det egna landets viktigaste bok. England valde Tolkiens Ring-trilogi, och i Sverige valde man Mobergs Utvandrarerna. Sådana "folkomröstningar" måste dock betecknas som ytterst betänkliga och otillförlitliga, då de som villigt röstar till en dominerande del utgöres av fördomsfulla tanter. Många som verkligen vet något om litteratur vill inte befatta sig med sådana folkomröstningar, då de menar, att folkomröstningar är något som bara bör äga rum i så viktiga politiska frågor att angelägenheten i deras demokratiska lösningsprocedur varit maximal. Man kan inte lösa estetiskt känsliga frågor på vulgär demokratisk väg.

Vi vill här presentera ett förslag till århundradets viktigaste författare med motiveringar.

1. Leo Tolstoj. Fastän han mera tillhör 1800-talet har hans betydelse för 1900-talet varit oöverskådlig främst genom att han var den förste uttalade pacifisten och vågade utmana hela sin samtid med denna för en man med världsrykte då ytterst modiga princip. Alla 1900-talets främsta män har varit hans lärjungar.

2. Stefan Zweig, den kanske innerligaste litterära lärjungen till Tolstoj, som genom sin breda universella humanism blev mellankrigstidens mest betydelsefulla författare genom bland annat sin förmåga att kunna omfatta alla mentaliteter och förena dem i en unikt idealistisk konstruktivism.

3. Henrik Ibsen, den störste av alla dramatiker efter Shakespeare, vars pjäser aldrig upphört att förbli irriterande aktuella och i högsta grad banbrytande genom framför allt sin revolutionära kvinnosyn, med vilken han även förenat en imponerande djup och varm människokänedom.

4. August Strindberg, den andra store nordiske dramatiker, vars pjäser förblir lika evigt angelägna och aktuella som Ibsens om han dock saknade Ibsens djupa humanitet men lyckades ersätta denna med även en imponerande diktning på prosa, i poesi och inte minst i idéexperimentella skrifter och outtröttliga debatter.

5. Jean-Paul Sartre, en annan stor dramatiker, som även outtröttligt producerade intressant prosa och aldrig upphörde med att stå i världsintellektualismens centrum genom sitt ständigt energiska intresse för allt aktuellt väsentligt. Albert Camus hade dock kunnat överträffa honom om han hade fått leva.

6. Selma Lagerlöf, den underbara sagotanten, vars outslitliga berättelser alltjämt idag fascinerar en hel värld och genom sin djupa mänsklighet och klokhet rentav fortsätter att väcka nytt internationellt intresse i högre grad än Strindberg.

7. John Ruel Tolkien, som med sin trilogi om Ringen skapade en helt ny litterär genre som visat sig vulkaniskt och explosivt livskraftig: *fantasy* är idag ett begrepp lika omfattande som indianböckerna, science fiction, seriefigurer och de historiska romanerna för hundra år sen. Samtidigt är *Ringen* en omfattande symbolisk allegori om hela vår egen hemska tid.

8. Ernest Hemingway, den överväldigande macho-amerikanen, som även lanserade en helt ny litterär stil, som nästan funnit alltför många efterföljare: den mans-chauvinistiska dådkraftigheten med överlägset oemotståndlig tuffhet som kännemärke.

9. John Steinbeck, som förblir älskad av en hel värld för sin sympatiska medmänsklighet omfattande främst vanliga och enkla människor, gärna luffare och drinkare, samtidigt som han har en episk kraft och ett imponerande sinne för formen i högre grad än Hemingway.

10. Erich Maria Remarque, den tyske pacifisten, som förblev konsekvent som sådan mitt i sitt eget hemlands kataklysmatiska och oformliga krigsparoxysmer. Hans krigsskildringar av egen erfarenhet förblir oöverträffade mänskliga dokument som evig bannlysning av kriget.

11. Joseph Conrad, den store polske pessimisten och sjömannen, människoforskaren och livsfilosofen, som blev engelsman och skapade en helt ny sorts engelska som bildade skola. Hans romaner förblir oöverträffbara i sin genre som livsgenomskådande psykologisk litteratur.

12. Romain Rolland, Stefan Zweigs läromästare och vapenbror i pacifistiskt korståg mot första världskriget, samtidigt vårt sekels störste litterära utforskare av musiken och portalfiguren för det internationella intresset för hinduismen, då han introducerade Ramakrishna, Vivekananda och Tagore för västerlandet.

13. Conan Doyle, som förde fram detektivromanen i rampljuset och gjorde genren till seklets mest populära genom sin egen oöverträffbara tankeskärpa. Tyvärr kom hans lika framstående historiska och science fiction-romaner därmed i bakgrunden.

14. Bernard Shaw, den store satirikern och socialistiske filantropen, som med sin humor gjorde sina utmanande debattpjäser fullkomligt oemotståndliga och omåttligt populära. Hans stjärna är dock i dalande genom världssocialismens nedgång och fall.

15. Bertrand Russell, seklets kanske störste filosof, en outtröttlig kämpe för förnuft och mänskliga värderingar mot orättvisa och maktmissbruk och har nästan tjänat som seklets främsta världssamvete.

16. Jack London, vars vildmarksskildringar och äventyrsromaner förblir oöverträffade i sitt slag. Samtliga hans böcker om Alaska kommer alltid att stå sig

som exempel på extrem realism och som dokumentationer av livets heroism under de svåraste tänkbara förhållanden.

17. Somerset Maugham, vars noveller och romaner i sin mångfald dominerat nästan hela första hälften av århundradet. De kommer att stå sig genom sin briljanta exposé över livets mest besynnerliga märkvärdigheter.

18. James Hilton, Cambridgestudenten som gav oss läraren Chips och Shangri La bland mycket annat, en djupt mänsklig livsskildrare som grovt underskattats och vars romaner om ryska revolutionen, första världskrigets långtgående mänskliga bieffekter och atombombens tillkomst torde förbli klassiker.

19. Graham Greene, den grubblande katoliken, som byggde vidare på Joseph Conrads experimentella och psykologiska väg i seriösa försök att komma till rätta med livets mest vidunderliga problem.

20. Anton Tjechov, troligen den yppersta novellisten i världslitteraturen, vars varma mänsklighet och ytterst förfinade estetik i en nyanserad melankolisk livsuppfattning och återgivning utan motstycke i sin finkänslighet förblivit unik och omöjlig för någon att efterlikna.

21. Henryk Sienkiewicz, den store episke polacken, vars roman "*Quo Vadis*" haft ett oerhört inflytande och i någon mån resulterat i kristen pånyttfödelse.

22. Boris Pasternak, den förste som vågade fullt ut belysa Sovjetunionens skuggsidor och som ensam fick stå för det till att börja med. Men andra följde efter, och småningom utlöstes lavinen.

23. Bertolt Brecht, en dramatiker som inte kan ignoreras vad man än med goda skäl kan ha emot honom. Hans kärva expressionism och poetiska realism konstituerar en dramatik som alltid kommer att förbli levande och aktuell.

24. Thor Heyerdahl, den kontroversielle men okuvlige resenären, som aldrig gav upp, och vars reseböcker haft ett oerhört positivt inflytande på alla tänkbara nyskapande sportinitiativ, främst segling och andra primitiva sätt att resa.

25. Karen Blixen, den exotiska sagoberätterskan, som visade att romantiken visst även kan existera i vår tid, och vars självbiografiska roman "*Out of Africa*" av Charles Chaplin med rätta betecknades som den enda bok i och om vår tid som man verkligen borde läsa.

Därnäst kunde nämnas Herbert George Wells, doktor Axel Munthe, Rabindranath Tagore, Mark Twain, Rudyard Kipling, Nevil Shute och - P.G.Wodehouse.

Observera, att endast en tredjedel av dessa våra kandidater till rangen av århundradets viktigaste författare är litterära nobelpristagare.

Kosinski och Kuklinski.

En läsare har med rätta påpekat att vi alltför lättsinnigt snubblat över problemet med **Jerzy Kosinskis** död. Han tog livet av sig endast 57 år gammal på ett sådant sätt, att det inte är lockande att gå in på detaljerna. Som i alla stora fall var anledningarna till självmordet troligen ett omfattande antal. I all korthet led han svårt av depressioner, hans sista bok sågades av kritikerna, han beskylldes för plagiat av troligen avundsjuka landsmän, och framför allt hade han mycket svåra sexuella anfäktelser. Han tog livet av sig i badkaret med att både skära upp ådrorna och dränka sig med plastpåse över huvudet. Man erinrar sig **Oskar Anderssons** liknande självmordsfall, "mannen som gör vad som faller honom in", när han sköt sig på bron så att han sedan skulle falla i vattnet och drunkna ifall han skulle ha något liv kvar efter skottet.

Även **Glenn Gould** begick troligen självmord efter decenniernas pillermissbruk och till följd av ständigt högre krav på sig själv i förening med konstnärlig självkritik.

Vi har även fått fler detaljer i fallet överste **Ryszard Kuklinski**. Det var 1981 och inte på 70-talet som han blev aktuell efter att i fem år eller mera ha spionerat för västs räkning. I slutet av oktober blev det känt för militärledningen och Jaruzelski att någon i toppen förrått hela Warszawapakten åt Amerika. En militärkupp blev nödvändig och beslutades då redan. Annars hade kommunistpartiet skrotat hela den polska militärledningen, och Ryssland hade invaderat Polen med divisioner från Östtyskland och Tjeckoslovakien. Mitt under firandet av den ryska oktoberrevolutionen fem dagar senare lämnade Kuklinski Warszawa utan att ha varnat Solidarnosc och Walesa för den kommande kuppen. Om Walesa hade varnats hade det med all sannolikhet blivit inbördeskrig. Walesa var en av de få som vägrade träffa Kuklinski i Polen nu under dennes besök i maj. Hans oerhörda verksamhet som spion kan endast jämföras med sådana som **Richard Sorge** och **Kim Philby**.

Vi beklagar misstaget med **Alexander den Store** i förra numret. Han borde inte ha fått förekomma alls, då 2320-årsminnet av hans död knappast borde föranleda någon notis någonstans.

Vi ber även om ursäkt för att vi missade **100-årsminnet av Hjalmar Gullberg** den 30 maj samt att **Åke Hagbergs** 60-årsdag den 25 maj inte kom med. Den hade varit planerad att komma med, men av någon anledning föll den ut i tryckningen.

Kulturkalender, juli '98.

3 : 100 år sedan den förste ensamvärldsomseglaren Joshua Slocum kom hem till Newport, Rhode Island, efter en ensam resa på tre år.

4 : Gertrude Lawrence 100 år.

- 150 år sedan publicerandet av *Det kommunistiska manifestet*.

6 : 25 år sedan Otto Klemperer dog.

14 : Ingmar Bergman 80 år.

- Arthur Laurents 80 år, som skrev bland annat *West Side Story*.

- Iraks nationaldag, då det för 40 år sedan blev republik.

15 : Julian Bream 65 år.

16 : Sir Joshua Reynolds 275 år.

17 : Eino Hanski 70 år.

18 : Nelson Mandela 80 år.

20 : Diana Rigg 60 år.

21 : Marika Westerberg 50 år.

- 200 år sedan Napoleon besegrade Mamelukerna i Slaget vid Pyramiderna i Egypten.

24 : Den skotske utrikesministern Arthur James Balfour 150 år, som med 'Balfourdeklarationen' 1917 lovade judarna ett eget hemland i Israel.

26 : President Salvador Allende av Chile skulle ha fyllt 90 år.

- Stanley Kubrick 70 år.

29 : Dennis ('the Menace') 60 år, fortfarande retsamt småbarn.

30 : Emily Brontë 180 år.

- Henry Moore (med mastodontskulpturerna) 100 år.

31 : 500 år sedan Columbus upptäckte Trinidad.

Kvalresan.

Det händer alltid sådant på mina resor till Finland som aldrig har hänt förr och som aldrig borde hända. Denna gång var det som vanligt kalabalik på båten. Anledningen var en hundutställning i Helsingfors till helgen. Vem kunde ana någonting sådant, som bodde i Göteborg och aldrig hade något med hundar att göra, utan som var fullkomligt oskyldig till allt vad hundliv hette? Hela båten översvämmades av hundliv: skällande, ryckande, kämpande, ständigt kolliderande hundar. Alla hade det gemensamt att de skulle till hundutställningen i Helsingfors, men de kunde inte ha varit mera oense. De skällde ut varandra under hela överfarten, drog omkull sina matmödrar, kastade sig ursinnigt in i slagsmål med alla tänkbara främlingar, som de aldrig hade sett förut, och det var väl den enda anledningen. Vi ska inte tala om tätheten av incidenter ombord och ännu mindre analysera deras natur.

Vid ankomsten härjades Finland av tropisk värme. Termometern visade på över 30 grader, vilket i början av juni är extremt, då det brukar snöa och regna kallt. Denna gång var tropiska tyfoner på väg från sydost med malaria och andra baciller med i virvelvindarna. Jag anade inte vad som väntade mig.

Första morgonen i Finland ute på vårt hälsoparadis vaknade man med en glödande halsbränna: en mördande förkylning. Aldrig annars har jag blivit sjuk i Finland. Tvärtom. Det är där om någonstans man tillfrisknar från allt. Denna gång var det tvärtom.

Andra dagen var man utslagen. Alla fysiska funktioner var utslagna. Det var bara att ge upp totalt. Rösten var borta, näsan rann som Niagara och Victoriafallen tillsammans, man orkade knappt resa sig från sängen för att gå till nästa rum och lägga sig på soffan där, och något arbete kunde det inte bli tal om, fastän stugan behövde städas, stränderna rensas och vinterns härjningar...

Man storknade omedelbart bara man såg en skymt av allt som krävde åtgärder. Ett skrotupplag låg utanför Storstugan, och dess inre var fyllt av sågspån. Det hade nämligen satts in två nya fönster, och de som satt in fönstrena hade knappast städad efter sig utan hellre gjort motsatsen. Därtill var hela Lilla Viken sprängfylld av heltäckande vass på alla stränder, medan Marita hade börjat åtgärda den framför Lillstugan. En av tillandningens fem mördade björkar hade blåst ned och låg och skräpade, och Udden var täckt av nymuddrad gyttja, som bland annat begravt Uddens enda ek levande, den lilla eken som Morfar planterat och som ytterst långsamt under alla år växt mest bara på bredden. Nu var dess segslitna hjältesaga ändad av någon som inte ens varit medveten om det - för bekvämlighetens skull att kunna få skrymmande motorbåtar ut ur Lilla Viken även vid lågvatten.

Därtill hade det regnat så våldsamt, att trädgården hade ett antal sjöar och t.o.m. dammen höll vatten för första gången någonsin. Då hela trädgården var ett träsk gick det inte att klippa något gräs. Däremot hade jag i år lyckats komma precis i tid för att avbryta maskrosblomningen. På denna punkt började det vattnas i munnen på mig inför det rättmätiga nöjet att få massakrera maskrosor in absurdum.

När Storstugan befriats från åtskilliga lass med sågspån och hela det massiva skrotupplaget förflyttats bortom vedlidret kom Marita och berättade att hon faktiskt städad Storstugan innan jag kom: det hade sett mycket värre ut innan.

När läget började komma under kontroll infann sig kriserna som genom en sällsynt välorganiserad och ständigt tilltagande kedjereaktion. Knappt hade förkylningsinfektionen åtminstone överlevts, så fick man ett sår under foten som gjorde att man inte längre kunde gå på den, varpå man fläkte upp den andra fotens stortå med sår som inflammerades, så att man inte kunde gå på den foten heller. Sedan kom stormarna. Knappt hade man fått ihop all vass till överskådliga högar när

den första sydoststormen kom med åska och en meters översvämning och spred ut vassan igen med ränta över alla stränder, så att man fick börja om från början igen.

I detta ögonblick stals mina glasögon. De bara försvann. Det kan ha varit en kråka eller mås. Visserligen brukar ju ens glasögon försvinna ibland, och man får ständigt tillbringa halva sitt liv med att leta efter dem, men denna gång hjälpte det inte att leta efter dem. De har varit med mig i hela Europa och halva Asien, och aldrig har jag behövt leta efter dem under en resa, men här var de nu hopplöst försvunna och upplösta i luften på den egna tomten hemma i Finland. Det hjälpte inte att rekonstruera alla dagens turer omkring i trädgård och längs stränder och böka i vattnet och rota i soptunnor och leta genom hela kylskåpet - de bara var försvunna.

Detta var en katastrof. Utan glasögon kunde man inte arbeta, inte läsa, inte skriva - plötsligt var man bara totalt misslyckad. Och det var fem mil till närmaste optiker, och man hade bara sin cykel, som var svårmanövrerad och svårstyrd utan glasögon. Styrstångsfylla går väl an men inte utan glasögon.

I detta läge kom midsommargästerna.

Så snart midsommargästerna funnit sig till rätta kom den andra sydoststormen, den som blåste av taket på Bolsjojteatern i Moskva och som slet upp 200 träd bara i Kreml. Den beskrevs i radion som en "orkanartad virvelstorm", vilket är ytterst ovanligt och extremt i Moskva. I Finland är vi vana vid det värsta men inte vid tropiska sydostorkaner. Gästerna försvann snabbt efter midsommar.

Man hade redan börjat längta tillbaka hem till det trygga skrivbordet instängd i sin arbetscell inne i storstaden och såg fram emot denna internering som en befrielse från alla kvalen.

Vad kom man då hem till sedan? Bara dåliga nyheter. Det är ju så det fungerar. Så länge man är på semester längtar man bara hem till arbetet igen hela tiden, och så fort man kommer hem får man omedelbart anledning att längta bort på semester. Det är mänskligt.

I brevlådan låg denna gång tre refuseringar. Alla årets manus, som legat i månader i förlagens byråldor, kom plötsligt på en gång tillbaka lagom till hemkomsten från semestern. Refuseringarna var som sig bör: tomma, intetsägande formler, som inte ens antydde att förlagen läst manusen. Det anrika Wahlström&Widstrand använde sig av exakt samma formel som de använde sig av vid förra refuseringen för två år sedan. Det anrika Forum var ännu kortare. Alla tre förlagen hade som vanligt stulit manusets försättsblad: de brukar göra så i ett slags perverst samlande av lik som minnen av alla avrättade refusanter. De kopierar inte försättsbladet och returnerar originalet med manuset, utan de *stjäl* försättsbladet - troligen för arkivering i evighet, som det hette på Stalintiden.

Det är ju det som är problemet: man är en icke-socialist i ett socialistiskt land, och därtill är man en anti-modernist utan någon behörighet i vare sig hierarkin eller etablissemanget och utan något anlag för rövslickeri: kan man vara någonting mindre opportunt?

På något sätt måste man vara svartlistad då detta pågått i 28 år, alla refuseringsbrev från de senaste 20 åren är bevarade och utgör världens sterilaste läsning, och tydligen är man hänvisad till pseudonymer typ Svensson om man ändå vill fortsätta hålla på. De lektörer som någonsin meddelat sig har alltid gett samma intryck: de har ägnat sig åt att söka efter något i manuset att kunna använda som skäl för refusering.

Är detta demokratiskt? Och är det verkligen förlagens mening att göra sig till ovän med författaren med att bara inspirera honom med misstro och attityder typ: "Fy fan vad dom är tråkiga!""??

Slut på Kvalresan.

Beethovens sonater, del 7. (nr. 13-15)

Vi har just passerat sekelskiftet år 1800 och står inför Beethovens tre underbaraste sonater. Nummer 13 och 14 (opus 27) bär båda undertiteln "*Quasi una fantasia*", vilket är mycket ovanligt för Beethoven: han har aldrig tidigare själv givit sina sonater för något instrument särskilda extra namn. Tydligt har han föresatt sig experimentella utsvävningar.

Egentligen är nummer 13 den märkligare av dem, fastän nr 14 (den s.k. *Månskenssonaten*, ett namn absolut inte komponerat av Beethoven,) blivit mera ryktbar. Dess inledning påminner mycket om den fjärde sonaten och går i samma tonart. Men mycket har hänt sedan dess. Den fjärde sonaten är en såvlig mastodont gjuten i massiva block med ganska klumpiga konturer. Nr 13 är ett kaleidoskop av sprittande underfundiga infall med ständiga överraskningar. Den byter ständigt karaktär nästan mellan ytterligheter. Efter den ljusa och glada inledningen följer den mycket lugubra mellansatsen i C-moll som en vandring med gengångare om natten i spökligt mörker. Den är självlysande i sin mystik, denna nästan makabert snillrika sats med en rytm som följer helt egna lagar i expressionistisk ekvilibristik som kräver allt av pianisten i fråga om koncentration och nerver av stål, för att klara den spända balansgången på en lina spänd över mörkret.

Så kommer den totala överraskningen: Adagio con espressione, en av Beethovens mest rofyllda och nästan himmelskt lugnande episoder, i Ass-dur, naturligtvis. Vi invaggas i den största möjliga trygghet och njuter av det i fulla drag och blir fullkomligt avspända, tills det plötsligt avbryts av Allegro vivace, en löpande hurtig trudilutt som är minst sagt halsbrytande i sin våldsamt medryckande fart. Den håller på och skenar genom sju hela sidor, innan det äntligen blir lugnt igen och Adagiot återkommer: Beethoven har inte glömt sina lugnande löften. Detta avbryts dock igen av Allegrot den här gången i fugato som pricken på iet i en perfekt slutkläm. Den suveräna sonaten har sagt allt, och man känner sig fullkomligt utpumpad.

På detta kommer då den s.k. *Månskenssonaten*. En god vän till mig från Ryssland menade att detta egentligen var en tragisk sonat. Vad den första satsen egentligen vill beskriva är en glänta i skogen, vart en hind kommer för att sörja sitt förlorade föl, som dödades där av en varg. Hinden kommer dit i månskenet för att sörja sitt mördade barn i en bön. Vare sig den är sann eller ej är det en utmärkt liknelse, som till fullo gör den första satsens karaktär rättvisa. Det är inte någon sentimental romantik det är frågan om. Det är en utsäglich melankoli.

Den andra satsen försöker släta över detta och få lyssnaren att komma över sorgen; men det är bara för att luras. Utan den koketta mellansatsen skulle lyssnaren aldrig vara i stånd att sedan kunna uthärda den mer än lovligt våldsamma finalen.

Det finns inget månsken kvar i denna sats. Dess *Presto agitato* är en våldsam ritt över stock och sten mitt i natten utan att man vet vart det bär. Man enleveras bort i sken på en galen häst utan mål. Det är en flykt från allt, från allt vett, all harmoni, all njutning, allt ljus och allt gott här i livet. Det är jakten bort från livet. Det är Beethovens mörkaste och mest svindlande skickligt komponerade sonatsats.

Som plåster på såren komponerar han sedan den underbara s.k. Pastoralsonaten nr. 15. Den är idyllisk och behaglig alltigenom och kanske hans allra mest njutbara. Den andas samma utomordentligt totala frid och harmoni som den oöverträffade Pastoral symfonin långt senare, och denna sonat är som en pastoralsymfoni i miniatyr. Allt naturligt vackert finns i den: solsken, tillfredsställelse, frisk luft, vackra landskap, ljuvliga herdeidyller, den mycket angenäma promenaden i den oemotståndligt trevliga andra satsen, de lekande fåren i scherzosatsen, herdepipan och dansen framför lägerelden i finalrondot, men så kommer en överraskning: plötsligt mitt i alltsammans en fuga, som inte alls hör hemma här. Var tusan har han

fått den ifrån? Den passar ju inte alls! Men lugn - det är hastigt övergående, en liten excentrisk utveckling, ett infall, en idé - men en ytterst genialisk sådan. Denna fuga är alldeles oerhört effektiv i sin totala malplacering bland dessa herdar och herdinnor ute på ängen - och det är en alldeles otroligt grann fuga dessutom.

forts. i nästa nummer.

Filmer.

Periodens bästa film var Michael Caines debutfilm "*Zulu*" från 1964 med Stanley Baker, Jack Hawkins och Ulla Jacobsson. Dess historia var sann. 4000 zulukrigare angrep 1879 en liten brittisk militärpostering med 100 man. De angrep på nytt och på nytt, och de hade även gevär att tillgå. Ändå lyckades engelsmännen slå dem tillbaka. Fantastiska scener utspelades. Musiken var inte utan betydelse, då det fanns en walesisk kvartett bland briterne. Inför sista striden sjöng de i kapp med de 4000 zuluerna - med högt beröm för båda parterna. Till slut kom zuluerna tillbaka en sista gång för att, som engelsmännen trodde, göra slut på resterna av dem. Men de kom och sjöng. De kom och lovprisade de tappra engelsmännen, för att de var lika goda krigare som zuluerna. Sedan gav de sig iväg hemåt. En otrolig film på en otrolig verklighet.

Nästan lika bra var den ryktbara "*A Clockwork Orange*", en lika virtuost suverän satir som "*Doktor Strangelove*" åtta år tidigare. Filmen är obeskrivlig men bättre än boken, som är ännu mera avskräckande. Filmen prunkar av mästertlig regi, underbara skådespelare, bländande teater och hårresande för att inte säga mördande rolig ironi. Det är en film som bara måste ses.

Inte lika ironisk men desto roligare var Blake Edwards komedi "*Skin Deep*" från 1989 om författaren som inte kan hålla kärlekslivet inom någon kontroll alls. När han älskar med sin frisörskan kommer älskarinnan på honom, och samtidigt kommer hustrun hem. En sanslöst rolig film om vilka oändliga möjligheter det finns att trassla till sitt kärleksliv.

Bättre än sitt rykte var "*American Gigolo*" med Richard Gere som gigolon i fråga som råkar mer än bara illa ut. Filmen är intressant ur miljösynpunkt, och dess psykologi är mycket tankeväckande. Man får inblickar i en värld som ingen normal människa någonsin frivilligt beträder.

Richard Gere är nu aktuell i Kina-Gulag-filmen "*Röd makt*" som dess värre inte lär vara någon höjdare för vare sig Richard Gere eller för publiken. Däremot är den omtalade "*Lone Star*" med Kris Kristofferson som vedervärdig sheriff som blir mördad en mycket intressant historia, om den dock börjar så obegripligt som möjligt.

Några gamla klassiker måste också nämnas. Ingmar Bergmans "*Gycklarnas afton*" visade sig än en gång vara mer än bara sevärd, liksom John Frankenheimers "*Tåget*" från 1964 om tyskarnas försök under krigets slutskede att föra alla de största franska konstverken till Tyskland med Paul Schofield makalös som den konstälskande tyske översten och Burt Lancaster som värdig motspelare som den brutale motståndsmannen som klarar allt även om han bara lämnar lik kvar efter sig... En bittert cynisk historia om oförenligheten mellan konst och krig men iscensatt med formidabel virtuositet. Av dessa gamla klassiker var dock den förnämsta den äldsta, den gamla "*Love Affair*" från 1939 med Charles Boyer och Irene Dunne som möts på *Queen Mary* på Atlanten. Båda är förlovade på var sitt håll, men de blir så goda vänner, att de lovar varandra att infinna sig på Empire State Building på nyårsafton om deras förlovningar skulle gå i stöpet. Bådas förlovningar går i stöpet, båda beger sig till det avtalade mötet, men på gatan utanför Empire State Building blir hon påkörd av en bil... Hon får en lång konvalescens med båda benen förlamade och gör

allt för att detta inte skall bli känt för någon - hon försöker försvinna ur tillvaron. En stor kärlek med stora komplikationer men med en underbar avslutning genomförd av de bästa tänkbara skådespelare.

Europeisk turné, del 4.

Av alla de omtumlande och överväldigande skeendena i Sofia var väl mötet med Sällskapet Polyglotos det viktigaste. Denna helt nya förening, en bulgarisk motsvarighet till den svenska "*Amici Linguarum*", består av framstående bulgariska internationalister, som vanligen sysslar med översättning. Föreningen är helt ideell och är mest intresserad av att knyta kontakter med översättare och språkmänkskor världen över. Det enda som krävs för att man ska kunna bli medlem i föreningen är att man behärskar två språk utom modersmålet.

Eftersom jag råkade ha med mig diabilider från Tibet på min resa blev jag högtidligen inbjuden att förevisa dem och hålla föredrag om dem på så många språk som möjligt. Naturligtvis blev det mest engelska, men även italienska, tyska och franska kom till användning, och den mest lovande deltagaren kunde till och med svenska. De fick även ett exemplar av den senaste "*Free Thinker*", som de lovade översätta till alla möjliga språk. Därefter blev jag under högtidliga former upptagen som medlem nr. 20 i föreningen med Diana, som blev nr. 21.

Diana har blivit mer "*ladylike*" med åren samtidigt som hon mer och mer börjar bli som Jotka, sin moder, en sann dam av världen. Hon sköter nu ett svåröverskådligt hushåll med två hemmaboende barn, en syster på flykt från sin man med sin son samt en extra fränskild affärsman, en mycket trevlig och sympatisk halvjude, som extra inkomstkälla, vilket det hemmet kan behöva. På grund av detta hems improvisatoriska natur fick jag ofta byta säng och rum beroende på vem som kom och vem som gick. En gång fick jag bege mig ur sängen klockan åtta på morgonen för att flytta till en annan säng i ett annat rum och fortsätta sova där. Det gick hur bra som helst.

Dianas mest värdefulla väninna var dock som vanligt Lilli, den högt begåvade översättarinnan, som tillbringat ett liv i Tyskland med familj och villa där utanför Berlin, som hon frivilligt övergav bara för att få komma hem till det fattigaste Balkan med dess andligt mer givande och inspirerande omgivningar. Hon övergav alltså en förmögen tillvaro med man och dotter och allt bara för att hon saknade sin torftiga tillvaro i Bulgarien. Hon är en av de ledande krafterna i Polyglotos.

Kort sagt, min tillvaro i Bulgarien var denna gång idealisk med bara de underbaraste tänkbara människor omkring mig - det är knappt att jag känner mer kultiverade människor i hela världen.

Emellertid blev vädret sämre, och när jag lämnade Sofia hade det snöat halva dagen. Tåget från Belgrad till Istanbul var bara två timmar försenat, och under vägen österut tilltog snöfallet. Tåget var emellertid så väl uppvärmt att man hotade smälta om man inte klädde av sig mer och mer. Vid gränsen till Turkiet klockan 3 i natten var snöstormen ett faktum. På den turkiska sidan om gränsen måste man dessutom bege sig ut i snöstormen för att få sitt pass stämplat. Snöstormen fortsatte sedan in i Turkiet hela vägen, tills tåget två timmar före Istanbul, när det borde ha varit framme, gjorde tvärstopp och inte kom längre.

Där förblev det stående i tre timmar medan ingenting fungerade. Värmen inomhus förbyttes till motsatsen, och min kupékamrat, en äldre bulgar som bott i Frankfurt och var oerhört pratsam, blev mer och mer frustrerad då hans matsäck tog slut och han började frysa. I en av sovvagnarna längre bort kunde man för 1,50 DM få en förfärlig jugoslavisk kopp kaffe som var rena strykninkoncentratet. Det enda som fungerade över all förväntan var den ihållande snöstormen utanför.

Efter tre timmar kom ett reservlok och hämtade oss. Det tycks vara mitt öde att komma till Konstantinopel i bara det sämsta tänkbara väder, men jag har aldrig kommit dit i snöstorm förut. Det var liksom inte riktigt *juste* när jag bara hade sandaler.

Emellertid hade jag det bästa tänkbara resällskap genom Cyril Scotts musikhistoria.

(Vi drar Cyril Scotts musikhistoria i nästa nummer.)

Ödesresan, del 8: Almora.

Endast det unga schweiziska paret var uppe med mig inför den sista soluppgången i Kausani. Denna var magnifik - äntligen fick man lön för mödan av alla dessa regniga dagar av rå kyla och invalidisering. Jag hade all anledning att vara tacksam för att jag stannat kvar till denna underbara morgon, då det kändes rätt att bryta upp för att fara vidare.

Det var resans trettonde dag, och de första tio hade varit förfärliga på grund av det förskräckliga vädret och den ohyggliga fotkrisen. Nu var vädret bättre, men den bara fem mil långa resan i jeep till Almora blev något av en äventyrlig idyll. Efter gårdagens explosiva Diwali-firande tog denna dag hela Indien ledigt, så att knappast några bussar gick. Det var detta som jag hade fruktat. Emellertid gick en och annan jeep men endast kortare sträckor. Jag fick en till närmaste by en mil neråt dalen, där jag bytte till en annan jeep, som efter en mil till fick punktering. Det var mitt ute i ödemarken, och min chaufför hade ingen domkraft ehuru reservhjulet låg på taket. Det var bara att vänta tills en annan jeep kom förbi som hade domkraft.

Denna infann sig efter en halvtimme, och därefter gick hjulbytet snabbt, så att färden kunde fortsätta. Emellertid fick detta nya hjul en än värre punktering efter bara en kilometer. Nu var vi sålda.

En gammal jeepchaufför som färdades åt fel håll förbarmade sig över oss. Emellertid var detta på en så smal väg så långt ut i ödemarken, att han först måste åka tillbaka med oss några kilometer till en by för att kunna vända jeepen åt rätt håll och sedan kunna inleda färden däråt. Vi passerade vår uppgivna stackars tidigare jeepförare på vägen med sina två punkterade hjul och utan domkraft.

På grund av den sparsamma trafiken denna dagen-efter-dag samlade vår gamle långsamme jeepförare på sig sammanlagt 20 passagerare klängande på jeepen, sittande på taket och hängande inne i det trånga utrymmet. Tre satt där framme bredvid föraren, och i bakutrymmet klättrade fem barn omkring på åtta vuxna, medan resten hängde utanför. På detta sätt kom vi efter tre timmar och fem mil fram till Almora.

Där styrde jag genast stegen hem mot min gamle vän och värdshusvärd, och han mötte mig genast med blicken. Han hade väntat mig sedan länge. Återseendet var hjärtligt i högsta grad, han gav mig genast världens bästa lunch i Himalaya, varunder vårt animerade samtal fortlöpte intensivt utan pauser - vi hade ju inte setts på två år. Som pricken på i-et råkade hans bästa vän i Almora just då komma där förbi, en 61-årig pensionerad läkare, ett lokalt universalsnille, mycket ungdomlig och en otrolig filosof. Entusiastiskt framlade han för mig hela sin livsfilosofi, som var ganska omfattande. Han menade att det viktigaste i livet, som hela samhället byggde på, var familjen, som bara kunde formas på principen att man älskar och litat på varandra. Detta var för mig en självklarhet. Sedan formulerade han hela den indiska livsfilosofin, där han skilde mellan begreppen "tidsumgänge" och "penningumgänge". Det handlar då inte om att umgås med tid eller med pengar, utan det handlar om på vilket sätt det mänskliga umgänget sker. Om människor umgås med

varandra i avsikt att göra pengar, menade doktor Ray, så är det ett slöseri med tiden, men om människor avsiktligt slösar bort tid bara för att umgås med varandra, så ger det mer än pengar.

Så belyste han också vikten av att människor värnar om sin egen personliga mentalitet. Han menade, att en människas mentalitet blir färdig vid 18-årsåldern, och om han därefter aldrig ger avkall på den kan han hålla sig ung hela livet. Om han däremot offerar sin mentalitet (här synonymt med spiritualitet, personlighet, själ, med mera,) för att stänga in den bakom murar av säkerhet, trygghet, karriär, makt och pengar med mera, måste han åldras snabbt och lättare bli ett offer för sjukdomar som magsår, cancer, med mera.

Jag kunde bara hålla med honom hela vägen, och han blev mycket glad över mitt inpass, att indierna inom ett område var världsbäst. Jag hävdade, att genom att indierna är så många miljoner och är så inklämda i så stora städer, så har de högre än något annat folk utvecklat en konst att samarbeta med varandra för att överleva ofta under olidliga omständigheter, till exempel i storstädernas slumområden. "*The Indian way of co-operation*" menade jag att var något som särskilt västerlänningar hade mycket att lära av.

Han hade bland annat varit Aidsläkare och var djupt insatt i hur svåra problem som helst. Vi diskuterade även min fot och kom fram till, att vad som hade hänt som hade utlöst krisen var, att efter att jag sprungit omkring i bergen i Dharamsala hade jag suttit stilla på en kall restaurant och frusit om fötterna. Den drastiska omställningen från värme-ansträngning till passivitet och kyla hade blivit för mycket för foten som reagerat med en kraftig muskelinflammation med mycket vatten i nedre smalbenet, som nu lyckligtvis gradvis och långsamt drog sig tillbaka.

Tyvärr ansåg jag mig inte ha tid att stanna i Almora, men jag försäkrade mig om att den excentriske och gamle herr Shah fortfarande skötte ruljangsen på sitt uråldriga och mer än primitiva hotell Kailas innan jag reste vidare mot Naini Tal.

Min vän och värdshusvärd herr Kandpal har hittills skött en kombinerad restaurang och resehärbärge men önskar gå över till turistnäringen just för att ta hand om resenärer till Kailas. Han berättade, att man genom Uttar Pradeshs provinsregering kan få sin resa till Kailas ordnad för bara 40,000 rupier (9000 kronor) om man då färdas från Almora över Pithoragar den närmaste vägen direkt upp till Lipulekpasset, Purang-Taklakot, Manasarovarsjön och Darchen. Detta vore något för mina vänner i England och Sverige som anmält sitt intresse för Kailas.

(forts. i nästa nummer.)

Expedition Tibet maj '97, del 12.

23.5. När vi vaknade i våra tält i soluppgången var de kraftigt nertyngda av, som vi förmodade, regn. Emellertid visade det sig vara snö. Våra tält var intäckta i snödrivor när vi förvånat stack fram våra huvuden i ett helt främmande landskap, som om man gått till sängs i Tibet och vaknat upp i Alaska.

Landskapet var helt snötäckt, och det snöade delvis fortfarande. Vår gemensamma slutsats var: vilken tur att vi inte råkat ut för detta snöoväder tidigare! Nu hade vi bara den lättaste delen av Parikraman kvar.

Emellertid var det slut med fotograferingen. Bergen hade gått i ide, och det skulle dröja innan Kailas kom fram igen. Det var bara att avsluta Parikraman utan Kailas.

Vid Zutrul Puk hade utom vi en grupp japaner och en schweizisk grupp slagit läger. Japanerna gick jag tämligen snart förbi, men schweizarna, som börjat gå en timme tidigare, kom jag förbi först med Darchen inom synhåll. De var mycket nöjda

med sin Parikrama och menade sig ha haft världens tur med vädret. Jag kunde bara instämma.

Så kom man fram till Darchen precis två timmar från Zutrul Puk. Det första jag gjorde var att gå på toaletten, den berömda utomhustoaletten i Darchen, en släkting till den offentliga toaletten i Tangier. Emellertid var den helt fullbelagd, så det var bara att dra ner byxorna utanför. Under hela Parikramans fyra dagar hade jag inte haft stolgång en enda gång förrän nu, och ändå hade jag ätit mycket med god aptit utan magproblem. Det säger kanske något om hur mycket energi det måste uppåtdas till att göra denna världens största och svåraste pilgrimsvandring.

24.5. Från ett vintrigt och rått Darchen for vi ut i ständigt återkommande snöbyar mot slätterna i söder och de jättelika sjöarna Rakkas Tal och Manasarovar. Endast Rakkas Tal syns från Darchen, då Manasarovar ligger högre upp och längre åt öster bakom en långsträckt ås. Mitt ute i detta stäpplandskap blev vi stoppade av en kinesisk tullbil. Fem militärklädda Gestapo-kineser krävde att få visitera vårt bagage. De vände upp och ner på Trygves ryggsäck, gick igenom alla kartor och papper, öppnade alla fack, gick igenom hela den skrymmande kamerautrustningen, och sedan tog de i tu med Manfreds och Madeleines. Pass och dokument var de inte alls intresserade av. De ville bara rota. Hos Holger slutligen fann de en bild på Panchen Lama. Den tog de i beslag. När de hade gått igenom alla fyra bilarna gav de Panchen Lama-bilden tillbaka till Holger. Det visade sig, att det enda de varit på jakt efter var bilder på Dalai Lama, som ju var strängeligen förbjudna i hela Tibet, som om Dalai Lama vore den största och farligaste brottslingen i hela Kina. De var tullpolis, men pass, alkohol, tobak eller knark brydde de sig inte alls om, utan det var bara bilder på Dalai Lama som de tydligen hade instruktioner att göra vad som helst med turisternas bagage för att luska reda på och ta i beslag. När de hade utfört sin officiella mission utan något resultat alls (utom allmän total oreda i vårt bagage) ställde sig två av dem och pissade offentligt. Vi beklagade alla att vi just då tyvärr inte var beredda med våra kameror. Det hade varit en snygg bild av den totalt föraktande kinesiska övermakten.

Det här med Dalai Lama var kanske resans största bekymmer. Alla tibetaner frågade oss om bilder på Dalai Lama, men ingen av oss hade, ty vi hade fått noggranna instruktioner från "Läs och Res" om att inte ta med oss sådana bilder för att undvika problem. Emellertid hade det varit värt risken att smuggla med ett hundratal Dalai Lama-bilder bara för den goda sakens skull. Tibetanerna är värda att man tar risker för dem.

Vi stannade vid stranden av Manasarovar mitt på näset strax nedanför klostret. Vilken kontrast mot Kailas-omgivningarna! Här kunde man klä av sig i vårsolen och gå och vada i vattenbrynet. Holger tog genast ett grundligt kallbad medan jag nöjde mig med fötterna och litet till. För första gången i år kunde man gå barfota. Det var rena söderhavsstranden. Det var roligt att ha varit vid Nam Tso så att man kunde jämföra. De är utpräglade syskonsjöar och påminner mycket om varandra. Båda är troligen ytterst gamla vulkankratrar med upphöjda formationer i mitten av söndervittrande vulkankäglor av ytterst hårda bergarter. (Rakkas Tal och Manasarovar har ursprungligen varit en sjö av ungefär samma storlek som Nam Tso.) Emellertid är Manasarovar vackrare och har mänskligare stränder. Vid Nam Tso är allting klippor och sten, men Manasarovar karaktäriseras av mjuka sandstränder.

En sorglig syn var emellertid alla krossade ölflaskor. Tydligen har kineser även här varit ute och supit och sedan krossat sina förbannade glasflaskor utan en tanke på barfota tibetaner eller haltande hundar - man ser ofta tibetanska hundar halta på tre ben, vilket alltid är en hjärtskärande syn.

Det klarnade något till kvällen, så att man efter solens nedgång åter kunde se hela Gurla Mandhata. Månen skulle ha gått upp efter klockan 22, men därav blev intet. Dock hoppades vi på en klar morgondag.

Lördagskvällen till ära bjöd Holger på kinesisk brandy för 35 yuan, som gick att dricka. Jag föreslog att det skulle bildas ett "Sällskapet Kailas" för enbart sådana som gjort parikraman runt Kailas, som ett slags motsvarighet till den sakta men säkert utdöende Kap Horn-klubben (för alla som *seglat* runt Kap Horn) för att kanske fylla det tilltagande vacuumet efter den med en mera aktuell och tidlös prestationsklubb. Entusiasmen var inte överväldigande.

I nästa nummer: *Den svåraste krisen.*

P.S. Under det pågående besöket av president Bill Clinton i Kina har denne offentligt fällt det uttalandet, att "Tibet förvisso är en del av Kina". Samma sak sade Helmut Kohl när han var i Lhasa. Vad de i själva verket därigenom har sagt är, att Kina har gjort fullkomligt rätt i att ockupera, förslava och exploatera tibetanernas land, och de har godkänt alla Kinas brott mot de mänskliga rättigheterna i Tibet.

So much for world politics.

*"Fritänkare jag nämns, det är min heder,
Friboren är jag, och jag tänker fritt."*

- Johan Ludvig Runeberg (Fänrik Stål)

Sådant får svenska elever inte längre läsa i sina svenska skolor.

Göteborg 29.6.1998.